

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-96>

УДК 339.727.22

КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

QUANTITATIVE ANALYSIS OF THE EFFICIENCY OF STIMULATING INVESTMENTS IN TRADE ENTERPRISES IN UKRAINE

Мазур Ірина Іванівна

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри екологічного менеджменту та підприємництва,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2441-8001>

Сазонов Роман Юрійович

аспірант,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9293-8746>

Mazur Iryna, Sazonov Roman

Taras Shevchenko National University of Kyiv

У статті досліджено сучасні тенденції стимулювання інвестицій у торговельних підприємствах України в умовах економічної трансформації. Метою дослідження є виявлення ключових чинників, що впливають на інвестиційну привабливість галузі та оцінка ефективності існуючих стимулюючих заходів у торговельних підприємствах України. Проведено нормативний огляд державної політики та здійснено кількісну оцінку макроекономічних показників. Побудовано узагальнений індекс інвестиційної привабливості торговельних підприємств на основі шести критеріїв. Запропоновано комплексну систему показників для оцінювання інвестиційного середовища. Наукова новизна полягає в поєднанні якісного та кількісного аналізу з авторським індексним підходом.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інвестиційні стимули, експертне оцінювання, інвестиційна політика, стимулювання інвестицій, ефективність стимулювання, торговельні підприємства.

This article provides a concise quantitative assessment of how investment-stimulation policy affects Ukrainian trade enterprises during a period of economic and geopolitical turbulence. Drawing on macroeconomic statistics, expert surveys, and an original composite index, the study evaluates key determinants of investment attractiveness and the real efficiency of government incentives in a sector that once generated about 45 % of national GDP but has faced a 30 % fall in foreign direct investment and a 25 % drop in merchandise trade since 2022. The research combines a review of international practice with empirical analysis. Sixty-eight experienced professionals from government, business, and civil society assessed eight groups of investment risks using a five-point Likert scale. Data were processed in Excel and SPSS with descriptive statistics, Shapiro–Wilk tests, and Student's t-test to ensure significance. External shocks and macroeconomic instability received the highest impact scores (≈ 3.9), while internal managerial factors scored slightly lower but remained important. The perceived ability to manage regulatory risks was relatively high (≈ 3.7), indicating that state policy could meaningfully reduce barriers. Business respondents rated tax incentives and accessible credit as the most effective tools, while industrial parks or direct co-financing were viewed as less practical. Simplified permitting and digital “one-stop” services achieved the highest effectiveness ratings (around 4.2–4.3). Major obstacles include legislative volatility, opaque regulation, and limited financing – findings that mirror global evidence linking institutional quality with investor confidence. Based on normalized indicators – legal stability, tax policy, institutional strength, infrastructure, financing access, and procedural transparency – the authors developed an Investment Attractiveness Index that reached 0.55 on a 0–1 scale, reflecting only moderate appeal. The conclusion emphasizes strengthening rule of law, improving financial inclusion, and systematically evaluating fiscal incentives as priority measures to raise this index and unlock the sector's post-war recovery potential.

Keywords: investment activity, investment incentives, expert evaluation, investment policy, investment stimulation, stimulation efficiency, trade enterprises.

Постановка проблеми. Інвестиційна діяльність відіграє ключову роль у розвитку сфери торгівлі України, сприяючи економічному зростанню та конкурентоспроможності. У 2022 році світова торгівля, за даними Конференції ООН, сягнула 32 трлн дол. США, демонструючи значний інвестиційний потенціал. В Україні торгівля формувала 45% ВВП (2021), але у 2023 році прямі іноземні інвестиції скоротилися на 30% через широкомасштабну російсько-українську війну. Обсяг торгівлі товарами у 2022 році впав на 25%, ускладнюючи розвиток торговельних підприємств. Нестабільність середовища, зокрема правова та макроекономічна, знижує прогнозованість інвестиційних процесів взагалі й зокрема в торговельних підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Katitas A., Pandya S. [12, с. 330] доводять, що інвестиційні стимули ефективні за умов кризової нестабільності. Водночас інші дослідники відзначають обмеженість такого підходу: Slattery C., Zidar O. [19, с. 99] показують, що вплив пільг є короточасним і не забезпечує стійкого зростання, а бюджетні втрати не компенсуються приростом інвестицій. Подібні застереження висловлюють Mataba K. et al. [15] зазначаючи, що надмірні нетаргетовані пільги можуть мати зворотний ефект. Вони наголошують на потребі диференційованих стимулів, спрямованих на інвесторів із високою доданою вартістю.

Додатково, прозорість та належний контроль є необхідними для успішної реалізації стимулюючої політики. OECD [16] підкреслює, що брак належного моніторингу інвестиційних пільг створює ризики їх неефективного або вибіркового застосування; це особливо актуально для країн із низьким рівнем прозорості бюджету (наприклад, України).

Стимулювання інвестицій є критично важливим для економічного відновлення (Гринів В., Клепанчук О. [1, с. 182], Сазонов Р. Ю. [3, с. 140]). Важливим є й орієнтування стимулів на сталий розвиток. Дослідження Columbia Center on Sustainable Investment [8] доводить, що інвестиційні програми повинні враховувати екологічні та соціальні наслідки, виходячи за межі суто фіскальних вигод. Прикладом є країни, що запровадили пільги для «зелених» та соціально значущих проєктів – такий підхід підвищує якість інституційного середовища й довгострокову інвестиційну привабливість (Egger P., Pirotte A., Titi C. [9, с. 1535]). Емпіричний аналіз Li J., Guo Y. [14, с. 336] підтверджує результативність цього підходу: енерге-

тична реформа в Китаї спричинила зростання «зелених» інвестицій, особливо з боку великих енергоємних компаній.

На глобальному рівні наголошується на значенні стабільних умов та урахуванні зовнішніх чинників. UNCTAD [20] відзначає волатильність світових потоків прямих інвестицій через геополітичні й фінансові ризики і закликає до прозорості, інклюзивної та передбачуваної політики, оскільки країни з прогнозованим регулюванням приваблюють більше капіталу. Емпіричні спостереження Graham N.P., Huang X., Yang L. [10, с. 1422] підтверджують, що невизначеність стримує інвестиційну активність – під час нестабільності компанії накопичують ліквідність і відкладають капітальні вкладення. Крім того, Kuang S., Orbie J., Blancquaert S. [13, с. 779] показують, що політичні суперечності (наприклад, щодо прав людини) здатні зірвати інвестиційні угоди, незважаючи на економічну доцільність. Azémar C., Giroud A. [5, с. 237] зазначають, що глобальні податкові реформи, хоч і підвищують прозорість, водночас ставлять перед країнами, що розвиваються, виклики адаптації. Отже, ефективна політика стимулювання інвестицій в торговельних підприємствах повинна враховувати як міжнародні тенденції, так і обмеження в умовах невизначеності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри величезні кількості наукових досліджень щодо інвестиційного стимулювання економічного розвитку комплексного дослідження системи показників для оцінювання інвестиційного середовища щодо торговельних підприємств України залишається недостатньо дослідженою. Невирішеними залишаються проблеми, що полягають в поєднанні якісного та кількісного аналізу ефективності стимулювання інвестицій в торговельних підприємствах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження - проаналізувати ефективність стимулювання інвестиційної діяльності у торгівлі, виявити ключові чинники, що впливають на інвестиційну привабливість торговельних підприємств та здійснити оцінку ефективності існуючих стимулюючих заходів; запропонувати рекомендації оптимізації інструментів стимулювання на основі отриманих даних.

Для реалізації поставленої мети у дослідженні визначено та успішно вирішено такі цілі: систематизація наукових підходів до ризикоорієнтованого управління інвестиці-

ями; використання експертних оцінок восьми ризиків, включаючи макроекономічну нестабільність та правову невизначеність; проведення статистичного аналізу, зокрема t-критерію Стюдента, що забезпечує достовірність результатів; оцінити вплив ризиків на інвестиційну діяльність торговельних підприємств; проаналізувати потенціал управління ризиками для інвестиційних результатів; розробити рекомендації щодо оптимізації інструментів стимулювання на основі отриманих даних.

Виклад основного матеріалу теми дослідження. На першому етапі дослідження здійснено систематизацію теоретико-методологічних підходів до аналізу інвестиційної привабливості, а також нормативно-правових механізмів стимулювання інвестиційної діяльності в сфері торгівлі. Проаналізовано трансформацію глобальних потоків капіталу, роль інтеграційних утворень (зокрема, Європейського Союзу та G20), зміни в структурі інвестиційного середовища, що прямо чи опосередковано впливають на торгівлю в Україні. У процесі підготовки дослідження було сформовано перелік ризиків, що становлять загрозу інвестиційній активності в торговельній сфері та розроблено гіпотези щодо ступеня їх впливу на ефективність державної політики стимулювання.

На другому етапі проведено емпіричне дослідження, що охоплювало кількісний аналіз макроекономічних показників та результати структурованого експертного опитування. Анкетування здійснювалося в онлайн-форматі з використанням інструменту Google Forms. Запрошення до участі розсилались через професійні канали комунікації, включно з електронною поштою та діловими мережами. У вибірку увійшли 68 експертів, які мають досвід у сферах інвестицій, регуляторної політики торговельної діяльності. Відбір респондентів базувався на методі експертної селекції з урахуванням щонайменше п'ятирічного професійного досвіду та поточної зайнятості в органах влади, бізнесі або громадському секторі. Кількість опитаних забезпечує мінімально достатній обсяг для отримання узагальнених висновків у межах заявленої предметної області.

Для збору даних використовувалися два типи джерел: офіційні статистичні бази міжнародних організацій (World Bank, OECD, UNCTAD, Eurostat), а також результати анкетного опитування. Респондентам було запропоновано оцінити вісім груп ризиків за

п'ятибальною шкалою Лайкерта (1 – відсутність впливу, 5 – критичний вплив), а також надати оцінку можливості управління виявленими ризиками.

Обробка статистичних і опитувальних даних здійснювалась у декілька етапів. Первинна фіксація відповідей респондентів проводилась у середовищі Google Forms з подальшим експортуванням до формату Excel. Для статистичної обробки анкетних даних використано описові методи: обчислено середні значення, стандартне відхилення, частотні розподіли. Перевірка нормальності розподілу експертних оцінок здійснювалась за допомогою Shapiro-Wilk тесту. Для виявлення статистично значущих відхилень від нейтрального рівня оцінки (значення 3,0) застосовано t-критерій Стюдента при рівні значущості $\alpha = 0,05$. Всі розрахунки виконано у програмному середовищі SPSS Statistics.

У дослідженні були використані такі методи дослідження: Порівняльний статистичний аналіз – для оцінки тенденцій прямих іноземних інвестицій у світі та в Україні. Аналіз експертного опитування – для виявлення ключових ризиків та оцінки ефективності інструментів управління. Описова статистика – для інтерпретації результатів опитування та побудови графічного матеріалу. Інферентна статистика (t-критерій Стюдента) – для виявлення статистично значущих відхилень в оцінках.

Для системного аналізу отриманих даних використано такі інструменти: Google Forms – застосовано для формування та збору даних анкетування, а також для первинної структуризації відповідей. Microsoft Excel – використано для зведення статистичних таблиць, обчислення базових індикаторів та побудови діаграм, що відображають динаміку інвестицій і результати оцінювання. SPSS Statistics – залучено для поглибленої статистичної обробки результатів анкетування, зокрема побудови розподілів, перевірки нормальності та застосування t-критерію.

Структурована анкета містила два блоки закритих запитань, згрупованих за параметрами: оцінка рівня ризиків та потенціалу їх подолання. Запитання мали фіксований формат із запропонованими шкальованими відповідями.

Авторський індекс інвестиційної привабливості сформовано шляхом інтеграції оцінок шести чинників: правове регулювання, податкова політика, інституційна якість, інфраструктурне забезпечення, доступ до фінансування, прозорість процедур. Індекс побудовано на

основі нормалізованих показників, отриманих із результатів опитування та вторинних джерел.

Сформовано графічну візуалізацію – діаграми й рисунки у редагованому форматі для ілюстрації результатів аналізу та забезпечення наочності отриманих залежностей.

Дослідження проведено відповідно до національних та міжнародних етичних стандартів, зокрема до Керівних принципів COPE (Committee on Publication Ethics) щодо належної дослідницької практики. Участь експертів в опитуванні була добровільною, на підставі їхньої інформованої згоди, отриманої до початку збору даних.

Респондентам було надано повну інформацію про цілі дослідження, порядок обробки відповідей, збереження конфіденційності та анонімність. Особисті дані не збиралися; усі відповіді оброблялися у знеособленому вигляді. Дані зберігаються у зашифрованому форматі та можуть бути надані для редакційної перевірки на запит, із дотриманням вимог конфіденційності. Вибір респондентів здійснювався за принципом експертної селекції з урахуванням відповідного професійного досвіду. Застосований інструментарій (структурована анкета в Google Forms) відповідає вимогам до соціологічного дослідження з мінімальним втручанням у приватність. Фінансування дослідження не здійснювалося сторонніми організаціями; конфлікт інтересів відсутній. Автори дотримувалися принципів прозорості щодо методології, збору, зберігання та обробки даних, а також розкрили усі ключові припущення, які можуть вплинути на інтерпретацію результатів.

Результати дослідження демонструють, що інвестиційна активність у світі протягом останнього десятиліття характеризується значною волатильністю. На рис. 1 відображено загальну динаміку руху прямих іноземних інвестицій. Після відносного піднесення середини 2010-х років спостерігалось уповільнення глобальних інвестиційних потоків, а у 2020 р. зафіксовано різке падіння обсягів через глобальну кризу. В подальші роки мало місце часткове відновлення інвестиційної активності, проте загальний фон залишається нестабільним. Ці світові тенденції формують зовнішні умови, за яких оцінюється інвестиційна привабливість торговельних підприємств України.

В Україні динаміка інвестицій у торговельні підприємства загалом відповідає глобальним викликам, хоча має власні особливості.

За статистичними даними, як видно з рис. 1, обсяги капітальних інвестицій в українські торговельні підприємства суттєво коливалися протягом 2013–2023 рр. Період зростання інвестиційної активності у середині 2010-х змінився спадом: так, у 2020 р. обсяг капіталовкладень у торгівлю скоротився більш ніж наполовину від рівня попереднього року. У 2021–2022 рр. зафіксовано часткове пожвавлення інвестицій, однак повномасштабна війна, яка зумовила нестабільність і нове гальмування з 2022 р. Частка сфери торгівлі у загальному обсязі капітальних інвестицій залишається відносно невеликою. Це свідчить про обмежений вплив реалізованих заходів державної політики на притік інвестицій у торговельний сектор на даному етапі.

Для виявлення ключових перешкод у залученні інвестицій проведено опитування підприємств торгівлі щодо впливу різних груп ризиків. Як показують дані табл. 1, бізнес оцінює загальний рівень ризикованості інвестиційного середовища у торгівлі як досить високий. Середній бал впливу сукупності досліджених ризиків становить 3,67 за 5-бальною шкалою. Найбільш негативно на інвестиційну діяльність впливають зовнішні фактори: ризик посилення несприятливого зовнішнього (політико-економічного) впливу отримав найвищу середню оцінку (близько 3,9), а ризик макроекономічної нестабільності – 3,88. Високі значення мають також ризик нормативно-правової нестабільності та внутрішні ризики організації інвестиційного процесу (невірна ідентифікація інвестиційних потреб тощо) – у межах 3,5–3,7. Найменший середній бал (3,40) зафіксовано для ризику неефективності чи неготовності інвестиційних рішень, однак навіть цей показник перевищує середину шкали.

Отже, опитані підприємства відзначають широкий спектр суттєвих бар'єрів – від зовнішніх шоків до внутрішніх управлінських прорахунків – що стримують підвищення інвестиційної привабливості торгівлі. Візуальне співставлення оцінок впливу ризиків на рис. 2 підтверджує домінування зовнішніх і макроекономічних ризиків (найбільший радіус полігону) порівняно з внутрішніми ризиками, які мають дещо менший вплив.

У ході дослідження також здійснено оцінку потенціалу мінімізації виявлених ризиків – як власними зусиллями підприємств, так і за підтримки державної політики. Результати, узагальнені в табл. 2, свідчать про середню можливість впливу на інвестиційні ризики

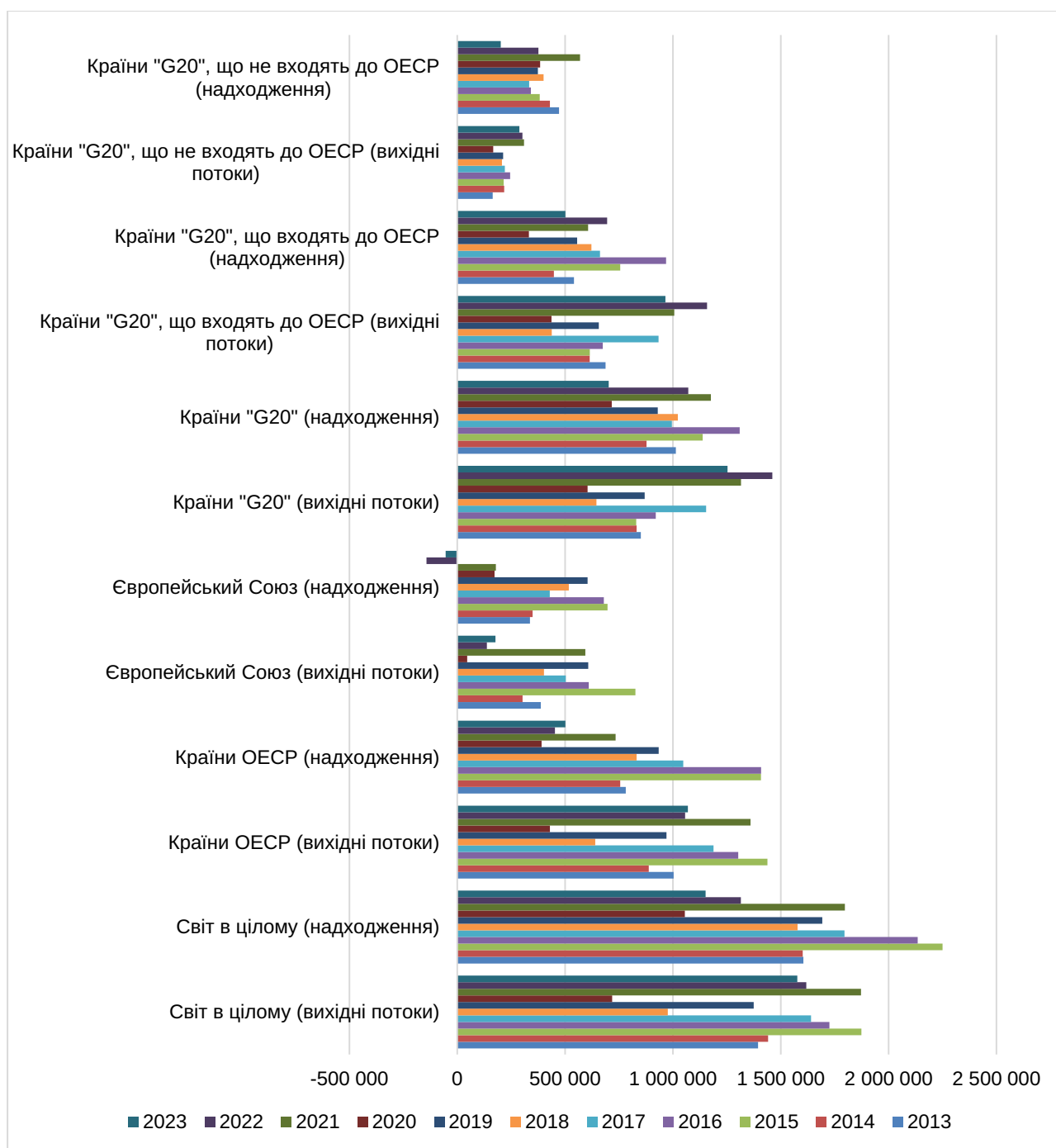

Рис. 1. Динаміка надходження (вхідні потоки) та реалізації (вихідні потоки) прямих іноземних інвестицій за країнами світу, членами ОЕСР та країнами «G20» у 2013–2023 рр.

Джерело: складено авторами за даними ОЕСР [16, 17]

(середній бал 3,70 із 5). Найвищий потенціал управлінського впливу відзначено для регуляторно-контрольних ризиків: так, ризик надмірної зарегульованості та ризик недостатнього регулювання інвестиційних процесів оцінено відповідно в 3,86 та 3,88 бала. Це означає, що через удосконалення державного регулювання й корпоративного управління ці бар'єри

можуть бути істотно зменшені. Досить високою є керованість також ризику нормативно-правової нестабільності (3,84), тобто стабілізація законодавства цілком досяжна відповідними заходами політики.

Натомість зовнішні чинники менш підвладні контролю: наприклад, для зовнішніх політико-економічних ризиків середня оцінка можли-

Таблиця 1

Результати оцінки впливу ризиків на процес підвищення ефективності залучення інвестицій торговельними підприємствами України

Групи ризиків	Оцінка					Середньо-зважена
	1,0	2,0	3,0	4,0	5,0	
1	2	3	4	5	6	7
ризик активізації негативного зовнішнього (міжнародного) впливу (політико-економічного)	2	6	9	10	23	3,92
ризик макроекономічної нестабільності	3	4	8	16	19	3,88
ризик правової нестабільності	3	7	13	13	14	3,56
ризик надмірної нормативізації та контролю інвестиційних процесів	4	5	14	11	16	3,60
ризик недостатньої нормативізації та контролю інвестиційних процесів	3	9	10	9	19	3,64
ризик невірної визначення інвестиційних потреб	3	5	13	12	17	3,70
ризик неефективності та необґрунтованості інвестиційних рішень	2	12	12	12	12	3,40
ризик недосягнення інвестиційних цілей в заплановані терміни	4	4	14	11	17	3,66
Середнє значення						3,67

Джерело: власна розробка авторів

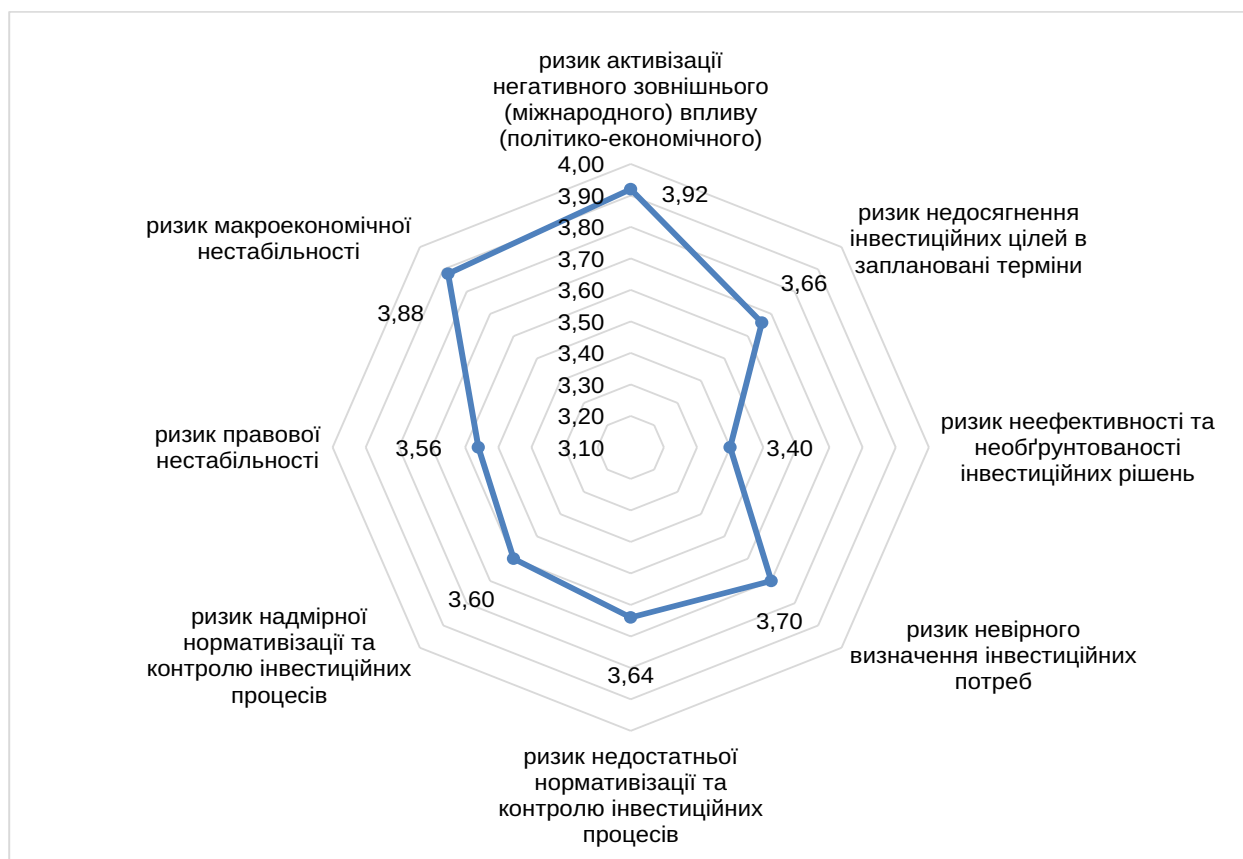

Рис. 2. Відчутність впливу ризиків на процес підвищення ефективності залучення інвестицій торговельними підприємствами України.

Джерело: власна розробка авторів

Таблиця 2

**Результати оцінки можливостей та потенціалу управління ризиками
в процесі підвищення ефективності залучення інвестицій
торговельними підприємствами України**

Групи ризиків	Оцінка					Середньо- зважена
	1,0	2,0	3,0	4,0	5,0	
1	2	3	4	5	6	7
ризик активізації негативного зовнішнього (міжнародного) впливу (політико-економічного)	2	9	14	13	12	3,48
ризик макроекономічної нестабільності	5	6	10	16	13	3,52
ризик правової нестабільності	3	6	9	10	22	3,84
ризик надмірної нормативізації та контролю інвестиційних процесів	3	5	6	18	18	3,86
ризик недостатньої нормативізації та контролю інвестиційних процесів	3	5	6	17	19	3,88
ризик невірної визначення інвестиційних потреб	3	9	10	9	19	3,64
ризик неефективності та необґрунтованості інвестиційних рішень	4	4	14	10	18	3,68
ризик недосягнення інвестиційних цілей в заплановані терміни	2	7	13	9	19	3,72
Середнє значення						3,70

Джерело: власна розробка авторів

востей впливу становить лише 3,48. В цілому, як видно з рис. 3, внутрішні та регуляторні ризики утворюють на діаграмі «піки» значень, що перевищують 3,8, тоді як зовнішні ризики формують западини в районі 3,5. Це підкреслює важливість державної політики у подоланні бар'єрів: значна частина обмежень інвестиційної діяльності у торгівлі може бути пом'якшена шляхом цілеспрямованих управлінських дій, передусім з боку органів влади. Водночас виявлено, що на практиці існуюча державна політика ще не повною мірою реалізує цей потенціал. Збереження високих оцінок регуляторних та інституційних ризиків свідчить про недостатню ефективність вже запроваджених заходів стимулювання інвестиційної діяльності у торговельних підприємствах.

Державна підтримка інвестицій у торговельному секторі охоплює різноманітні інструменти, спрямовані на активізацію капіталовкладень. Серед основних виділяють фінансові стимули (податкові пільги, прискорена амортизація, звільнення від ввізного мита), фінансово-кредитну підтримку (пільгові кредити, компенсація відсоткових ставок, гранти для малого бізнесу) та заходи дерегуляції (спрощення дозвільних процедур,

зниження адміністративного навантаження). Додатково функціонують інституційні інструменти, зокрема індустриальні парки, фонди розвитку та інвестиційні офіси. Водночас рівень охоплення підприємств торгівлі цими заходами залишається низьким. Опитування показує, що багато компаній не скористалися програмами підтримки або не помітили реального покращення. За результатами дослідження (табл. 3), бізнес найвищим пріоритетом вважає податкові преференції та доступне кредитування, тоді як інші заходи мають нижчі оцінки. Загальна ефективність наявної політики стимулювання оцінюється як помірна. Додаткове опитування дозволило уточнити потреби бізнесу та перешкоди інвестицій. Найбільш ефективними заходами названо податкові стимули та спрощення регуляторних умов. Серед основних бар'єрів домінують правова нестабільність і обмежений доступ до фінансових ресурсів. Респонденти відзначають потребу у прогнозованості умов, стабільності правил та розширенні джерел фінансування. Йдеться про дешевші кредити, залучення інвесторів і державні програми підтримки.

На підставі проведеного кількісного аналізу статистичних та соціологічних даних було роз-

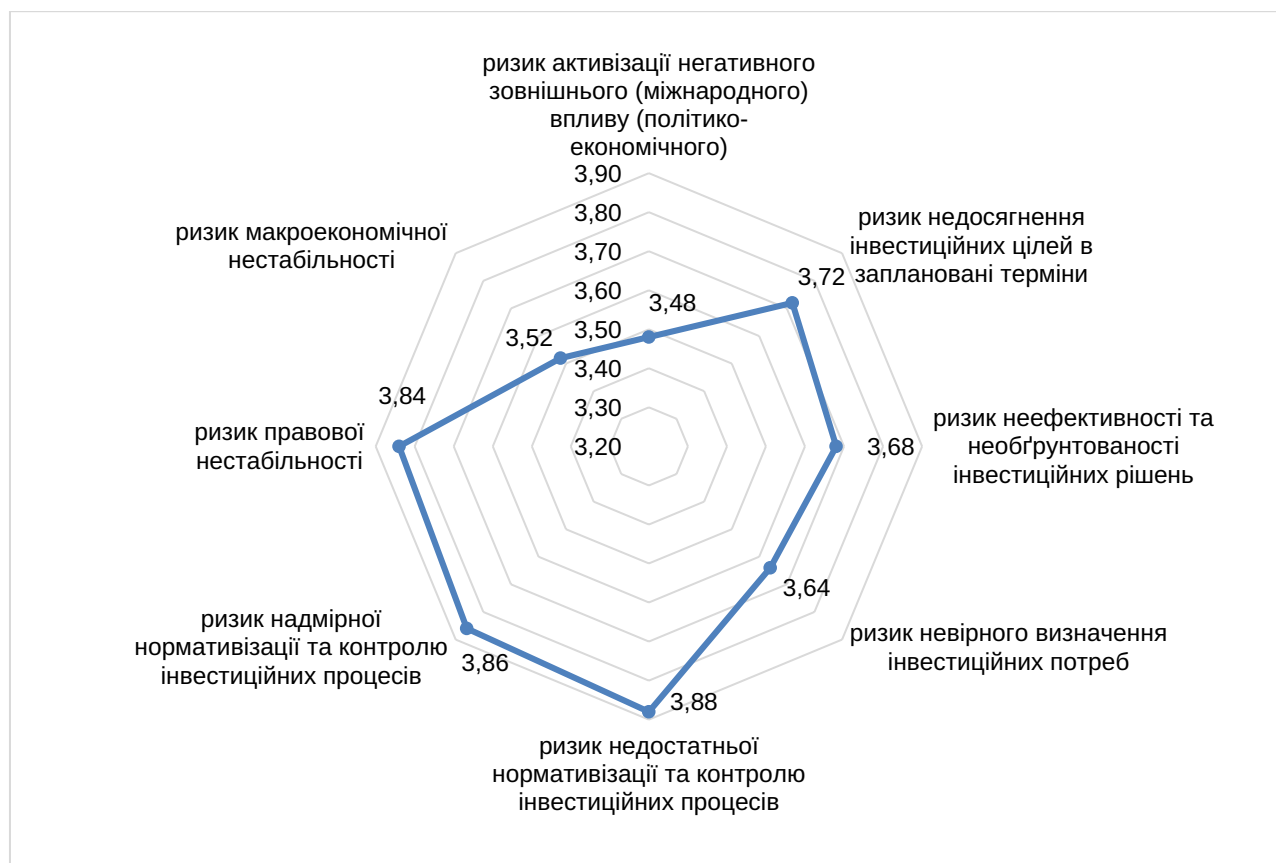

Рис. 3. Потенціал управлінського впливу на ризики, що впливають на процес підвищення ефективності залучення інвестицій торговельними підприємствами України.

Джерело: власна розробка авторів

раховано інтегральний показник інвестиційної привабливості торговельних підприємств України. Методика розрахунку передбачала врахування основних параметрів інвестиційного середовища (макроекономічна динаміка, фінансові результати галузі тощо) та результатів експертного оцінювання (рівень ризиків, ефективність стимулів, настрої бізнесу). Узагальнені значення компонентів та підсумковий індекс наведено у табл. 3. За отриманими розрахунками, інтегральний індекс інвестиційної привабливості торговельних підприємств України становить близько 0,55 (у діапазоні від 0 до 1) станом на 2023 р. (рис. 4).

Це відповідає помірному рівню привабливості торговельного сектору для інвесторів. Отримане значення кількісно відображає поєднання значних ризиків та чинних обмежень, що стримують інвестиційну діяльність, попри наявний ринковий потенціал галузі. Водночас наявність керованих бар'єрів означає можливість поліпшення цього показника у разі реалізації ефективних заходів держав-

ної політики. Збереження макроекономічної стабільності, послідовність регуляторного середовища та активізація стимулюючих програм здатні поступово підвищити інвестиційну привабливість сфери торгівлі.

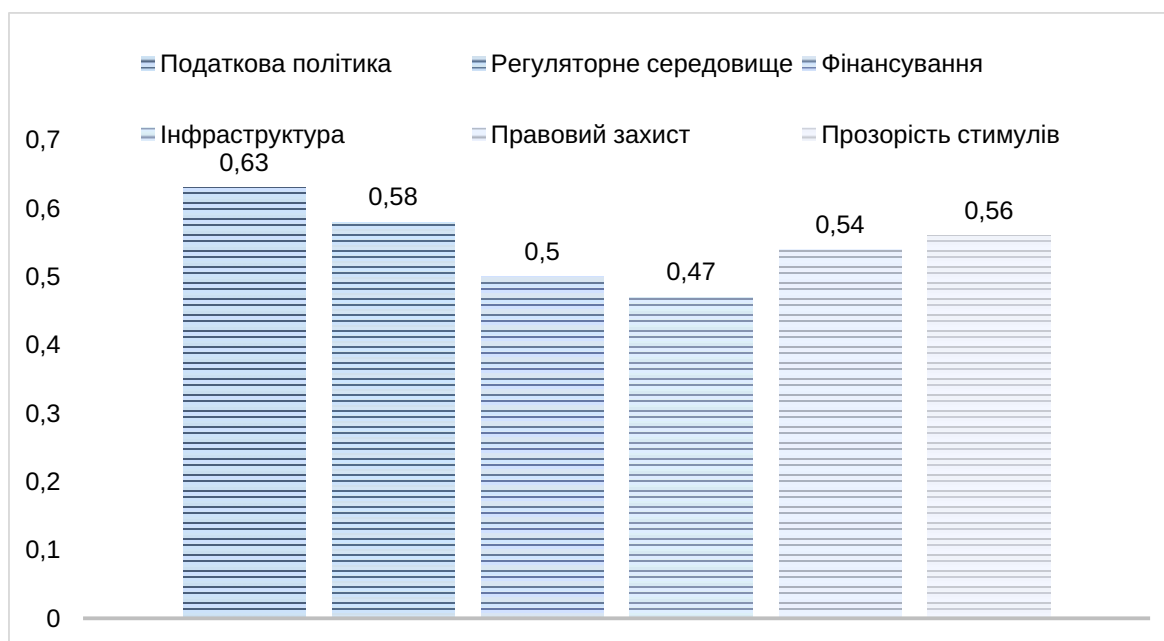
У дослідженні відзначено, що якість інституцій і правова стабільність істотно впливають на привабливість торговельного сектору для інвесторів. Зокрема, Seyfullayev I. [18, с. 56] демонструють, що високі показники інституційної якості сприяють економічному зростанню, у той час як її низький рівень стримує розвиток (т.зв. «ресурсне прокляття»). Узгоджено з цим OECD [17] зауважує, що інноваційні парки та бізнес-інкубатори в Україні часто зіштовхуються з браком інфраструктури та «регуляторними перешкодами». Це означає, що відсутність прозорих правил і нестабільність регуляторного поля створюють значні бар'єри для капіталовкладень. Azizov M. et al. [6, с. 54] підтверджують: макроекономічна та політична нестабільність посилюють волатильність припливів прямих іноземних інвестицій. Відтак невизначеність у законодавстві

Таблиця 3

**Комплексна оцінка інструментів стимулювання, бар'єрів та очікувань бізнесу
у сфері торгівлі**

	Категорія	Елемент	Сер. оцінка	Коментар
1	Інструменти стимулювання	Податкові пільги	3.1	Діють повільно, часто недоступні для малого бізнесу
2	Інструменти стимулювання	Пряме співфінансування	2.9	Ефект залежить від обсягу та умов, часто неактуальні
3	Інструменти стимулювання	Індустріальні парки	3.4	Потенціал високий, але слабка реалізація
4	Інструменти стимулювання	Інвестиційні кредити	3.7	Затребувані, але обмежені доступністю
5	Інструменти стимулювання	Цифрові вікна	4.2	Оцінюються як дієвий та швидкий інструмент
6	Інструменти стимулювання	Спрощення процедур	4.3	Найбільш дієвий механізм для активізації інвесторів
7	Бар'єри	Законодавча нестабільність	4.5	Часто змінюються умови ведення бізнесу
8	Бар'єри	Непрозорість регуляторної бази	4.4	Високі корупційні ризики, брак прозорості
9	Бар'єри	Недоступність фінансування	4.1	Низька доступність капіталу для МСП
10	Бар'єри	Податкове навантаження	4.2	Складність адміністрування і високі ставки
11	Очікування	Доступ до ел. сервісів	4.3	Бізнес потребує єдиної точки входу
12	Очікування	Захист інвесторів	4.4	Проблеми із захистом майна та контрактів
13	Очікування	Онлайн-платформи	4.1	Потрібна державна інформаційна підтримка

Джерело: власна розробка авторів

**Рис. 4. Інтегральний індекс інвестиційної привабливості (структура)
торговельних підприємств України**

Джерело: власна розробка авторів

та адміністративних процедурах сприймається українським бізнесом як одна із ключових перешкод (бар'єрів) для інвестування. Ці висновки міжнародних авторів перегукуються з отриманим індексом інвестиційної привабливості (0,55 у 2023 р.), що свідчить про помірний рівень привабливості за нинішнього регуляторного клімату.

Багато авторів наголошують на важливості фіскальних стимулів та доступного фінансування для поживлення інвестиційної діяльності в торгівлі. Наприклад, Hobbs S., Paparas D., AboElSoud M. [11, с. 12] аналізують досвід Албанії і вказують, що зниження податків і надання пільгових умов (наприклад, зниження ставок та зборів) сприяли зростанню прямих іноземних інвестицій і нарощуванню експорту. Узагальнюючи світові практики, вони рекомендують орієнтуватися на технологічно-орієнтовані, експортно-спрямовані інвестиції при одночасному полегшенні регуляцій. Схожі висновки роблять і українські дослідники: за результатами кількісного опитування, найважливішими заходами для бізнесу є податкові стимули та пільгове кредитування. Це відповідає висновкам OECD [17] про застосування кредитних канікул та податкових пільг у кризові періоди для підтримки підприємств. Фінансова інклюдія і кредитування також визнаються критичними чинниками інвестиційної привабливості. Al-Smadi R. W., Al-Smadi A. W. [4, с. 149] вивчали роль фінансових послуг у регіоні MENA і встановили стійкий позитивний зв'язок між доступністю фінансових сервісів та обсягом притоку прямих інвестицій. Зокрема, вони доводять, що розширення банківських послуг (кредити, рахунки, інвестиційні продукти) значно підвищує інтерес інвесторів. В українському контексті це узгоджується з тим, що підприємці прагнуть спрощеного доступу до кредитів. Дослідження Талах Ю. В. [2, с. 151] підтверджує: розвиток споживчого кредитування роздрібною торгівлю стимулює інвесторів, оскільки підвищує купівельну спроможність населення і загальний попит. Таким чином, сукупність податкових пільг і програм заохочення кредитування розглядається виявленими дослідженнями як ключові інструменти стимулювання інвестиційної активності в торгівлі.

Загалом ці оцінки добре узгоджуються з виявленою нами ієрархією пріоритетів і бар'єрів. Усі джерела підкреслюють важливість підтримки бізнесу: податкові пільги і доступні кредити, які респонденти нашого опитування називали пріоритетними, відпові-

дають рекомендаціям Hobbs S. et al. [11, с. 12] і OECD [17]. Надання пільг є класичним методом стимулювання інвестицій і міжнародний досвід підтверджує його ефективність (Bruno R. L., Campos N.F. and Estrin S. [7, с. 810]). Аналогічно, висновок про те, що фінансова інклюдія сприяє притоку капіталу, підкріплюється роботою Al-Smadi R.W., Al-Smadi A. W. [4, с. 151]. З іншого боку, респонденти виділяють нестабільне регуляторне поле і обмежений доступ до фінансування як головні бар'єри. Аналіз джерел демонструє, що це не лише локальна проблема: навіть у менш кризових умовах інвестори побоюються невизначеності. Так, OECD [17] явно ідентифікує «регуляторні перешкоди» як фактор, що ускладнює розвиток підприємств і кластерів. Azizov M. et al. [6, с. 51] аргументують, що політична й економічна турбулентність безпосередньо посилює коливання FDI.

Висновки. Відсутність прогнозованості у державному регулюванні відповідає зібраним даним, де бізнес визнає її обмежуючим чинником. Отже, результати нашого дослідження в цілому узгоджуються з висновками інших авторів: запропоновані бізнесом заходи (податкові стимули, дешеві кредити) і названі проблеми (нестабільність регуляцій, брак фінансування) співпадають з міжнародною практикою та попередніми оцінками вітчизняних і зарубіжних експертів.

На нашу думку для підвищення інвестиційної привабливості торговельних підприємств доцільно впровадити комплексні заходи, спрямовані на посилення інституційної спроможності, зменшення регуляторного навантаження, розвиток інфраструктури та стимулювання фінансової інклюдії. Особливу увагу слід приділити системній оцінці ефективності податкових стимулів та гармонізації нормативного поля з міжнародними стандартами.

Отримані дані засвідчили, що ефективність державної політики стимулювання інвестицій визначається не лише наявністю окремих інструментів підтримки, а й сукупністю факторів – інституційною якістю, податковим середовищем, стабільністю макроекономіки та фінансовою інклюдією.

Результати опитування експертів та аналіз офіційної статистики дозволили ідентифікувати шість ключових критеріїв інвестиційної привабливості, що лягли в основу авторського інтегрального індексу. Визначено, що найбільш суттєвими стримуючими факторами є нестабільність правового поля, недостатня прозорість регуляторних процедур та слабка

інфраструктурна підтримка. Розрахунки підтвердили, що системна політика, орієнтована на зниження ризиків і забезпечення передбачуваності, має вирішальне значення для активізації інвестиційної діяльності в торгівлі.

Практична цінність дослідження полягає у формулюванні конкретних рекомендацій

для органів влади щодо пріоритетних напрямів удосконалення інвестиційної політики для торговельних підприємств, а також у можливості використання отриманих результатів для моніторингу інвестиційної привабливості в галузі торгівлі на національному та регіональному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гринів В., Клепанчук О. Роль інвестиційних процесів у післявоєнній відбудові торговельної галузі України. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. № 2. С. 179–188. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-24> (дата звернення: 25.05.2025).
2. Талах Ю. В. Змістові характеристики та особливості інвестиційної привабливості роздрібної торгівлі. *Бізнес Інформ*. 2024. № 4. С. 147–153. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-147-153>
3. Сазонов Р. Ю. Пріоритети стимулювання інвестицій у торгівлю України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 5. С. 137–143. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.5.137>
4. Al-Smadi R. W., Al-Smadi A. W. The relationship between foreign direct investment and financial inclusion in MENA countries: Evidence from the General Method of Moments. *Investment Management and Financial Innovations*, 2024. № 21(2). С. 144–154. DOI: [https://doi.org/10.21511/imfi.21\(2\).2024.11](https://doi.org/10.21511/imfi.21(2).2024.11)
5. Azémar C., Giroud, A. World Investment Report 2022: International tax reforms and sustainable investment: United Nations Conference on Trade and Development, Geneva and New York, 2022, 219 pp. ISBN: 978-9211130492. *Journal of International Business Policy*. 2022. № 6(2), С. 235–239. DOI: <https://doi.org/10.1057/s42214-023-00148-1>
6. Azizov M., Bilan Y., Jabiyeve F., Alirzayev, E., Heyderova, A. The impact of foreign direct investment on GDP growth: The case of Turkey. *Investment Management and Financial Innovations*, 2023. № 20(4), 50–59. DOI: [https://doi.org/10.21511/imfi.20\(4\).2023.05](https://doi.org/10.21511/imfi.20(4).2023.05)
7. Bruno R. L., Campos N. F., Estrin S. The Effect on Foreign Direct Investment of Membership in the European Union. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. 2021. № 59. С. 802–821. DOI: <https://doi.org/10.1111/jcms.13131>.
8. Columbia Center on Sustainable Investment (CCSI). *Investment incentives: A survey of policies and approaches for sustainable investment*. Columbia University. 2020. URL: <https://ccsi.columbia.edu/sites/default/files/content/docs/publications/Investment-Incentives-policies-approaches-sustainable-investment-CCSI-Oct-2022.pdf> (accessed April 15, 2025)
9. Egger P., Pirotte A., Titi C. International investment agreements and foreign direct investment: A survey. *The World Economy*. 2023. № 46(6). С. 1524–1565. DOI: <https://doi.org/10.1111/twec.13429>
10. Graham N. P., Huang X., Yang L. (2024). Navigating trade policy uncertainty: Conservatism in cash holding and investment. *Applied Economics*. 2024. № 57(13). С. 1415–1433. DOI: <https://doi.org/10.1080/00036846.2024.2312265>
11. Hobbs S., Paparas D., AboElsoud M. (2021). Does Foreign Direct Investment and Trade Promote Economic Growth? Evidence from Albania. *Economies*. 2021. № 9(1). С. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.3390/economies9010001>
12. Katitas A., Pandya S. Investment incentives attract foreign direct investment: evidence from the great recession. *Public Choice*. 2024. № 200. С. 323–345. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11127-024-01158-0>
13. Kuang S., Orbie J., Blancquaert S. (2023). The rise and fall of the EU-China Comprehensive Agreement on Investment: 'open strategic autonomy' in action. *Journal of Contemporary European Studies*. 2023. № 32(3). С. 772–786. DOI: <https://doi.org/10.1080/14782804.2023.2293779>
14. Li J., & Guo Y. (2024). The impact of energy use rights trading policy on industrial companies' green investments: Evidence from a quasi-natural experiment in China. *Energy Reports*. 2024. № 12. С. 329–340. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.egyr.2024.06.020>
15. Mataba K., Lassourd T., Readhead A., Nikiéma S. *Revisiting tax incentives as an investment promotion tool: Q&A for investment policy-makers*. International Institute for Sustainable Development (IISD). 2023. URL: <https://www.iisd.org/system/files/2023-10/revisiting-tax-incentives-investment-promotion-tool-policy-makers.pdf>
16. OECD. "Improving transparency of incentives for investment facilitation", *OECD Business and Finance Policy Papers*. 2023. № 35. OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/ab40a2f1-en>

17. OECD. *Sustainable Investment Policy Perspectives in the Economic Community of West African States (ECOWAS)*. 2024. OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/654e2de5-en>
18. Seyfullayev İ. Institutional quality and economic growth in resource-rich countries. *Problems and Perspectives in Management*. 2025. № 23(2). С. 51–60. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.23\(2\).2025.51](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.23(2).2025.51)
19. Slattery C., Zidar O. Evaluating State and Local Business Incentives. *Journal of Economic Perspectives*. 2020. Vol. 34. № 2 С. 90–118. DOI: <https://doi.org/10.1257/jep.34.2.90>
20. UNCTAD. *World Investment Report 2025: Investing in Sustainable Energy for All*. United Nations Conference on Trade and Development. 2025. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025> (accessed May 10, 2025)

REFERENCES:

1. Al-Smadi, R. W., & Al-Smadi, A. W. (2024). The relationship between foreign direct investment and financial inclusion in MENA countries: Evidence from the General Method of Moments. *Investment Management and Financial Innovations*, 21(2), 144–154. [https://doi.org/10.21511/imfi.21\(2\).2024.11](https://doi.org/10.21511/imfi.21(2).2024.11)
2. Azémar, C., & Giroud, A. (2023). World investment report 2022: International tax reforms and sustainable investment: United Nations Conference on Trade and Development, Geneva and New York, 2022, 219 p. *Journal of International Business Policy*, 6(2), 235–239. <https://doi.org/10.1057/s42214-023-00148-1>
3. Azizov, M., Bilan, Y., Jabiyeu, F., Alirzayev, E., & Heyderova, A. (2023). The impact of foreign direct investment on GDP growth: The case of Turkey. *Investment Management and Financial Innovations*, 20(4), 50–59. [https://doi.org/10.21511/imfi.20\(4\).2023.05](https://doi.org/10.21511/imfi.20(4).2023.05)
4. Bruno, R. L., Campos, N. F., & Estrin, S. (2021). The effect on foreign direct investment of membership in the European Union. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 59, 802–821. <https://doi.org/10.1111/jcms.13131>
5. Columbia Center on Sustainable Investment. (2022). *Investment incentives: A survey of policies and approaches for sustainable investment*. Columbia University. <https://ccsi.columbia.edu/sites/default/files/content/docs/publications/Investment-Incentives-policies-approaches-sustainable-investment-CCSI-Oct-2022.pdf> (accessed April 15, 2025)
6. Egger, P., Pirotte, A., & Titi, C. (2023). International investment agreements and foreign direct investment: A survey. *The World Economy*, 46(6), 1524–1565. <https://doi.org/10.1111/twec.13429>
7. Graham, N. P., Huang, X., & Yang, L. (2024). Navigating trade policy uncertainty: Conservatism in cash holding and investment. *Applied Economics*, 57(13), 1415–1433. <https://doi.org/10.1080/00036846.2024.2312265>
8. Hobbs, S., Paparas, D., & AboElsoud, M. E. (2021). Does foreign direct investment and trade promote economic growth? Evidence from Albania. *Economies*, 9(1), 1–19. <https://doi.org/10.3390/economies9010001>
9. Hryniv, V., & Klepanchuk, O. (2023). Rol investytsiynykh protsesiv u pislivoiennii vidbudovi torhovelnoi haluzi Ukrainy [The role of investment processes in post-war reconstruction of Ukraine's trade sector]. *Modeling the Development of the Economic Systems*, 2, 179–188. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-24>
10. Katitas, A., & Pandya, S. (2024). Investment incentives attract foreign direct investment: Evidence from the great recession. *Public Choice*, 200, 323–345. <https://doi.org/10.1007/s11127-024-01158-0>
11. Kuang, S., Orbie, J., & Blancquaert, S. (2023). The rise and fall of the EU-China Comprehensive Agreement on Investment: 'Open strategic autonomy' in action. *Journal of Contemporary European Studies*, 32(3), 772–786. <https://doi.org/10.1080/14782804.2023.2293779>
12. Li, J., & Guo, Y. (2024). The impact of energy use rights trading policy on industrial companies' green investments: Evidence from a quasi-natural experiment in China. *Energy Reports*, 12, 329–340. <https://doi.org/10.1016/j.egy.2024.06.020>
13. Mataba, K., Lassourd, T., Readhead, A., & Nikiéma, S. (2023). *Revisiting tax incentives as an investment promotion tool: Q&A for investment policy-makers*. International Institute for Sustainable Development. <https://www.iisd.org/system/files/2023-10/revisiting-tax-incentives-investment-promotion-tool-policy-makers.pdf>
14. OECD. (2023). Improving transparency of incentives for investment facilitation. *OECD Business and Finance Policy Papers*, 35. <https://doi.org/10.1787/ab40a2f1-en>
15. OECD. (2024). *Sustainable investment policy perspectives in the Economic Community of West African States (ECOWAS)*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/654e2de5-en>
16. Sazonov, R. Yu. (2024). Priorytety stymulivannia investysii u torhivliu Ukrainy [Priorities for stimulating investment in Ukrainian trade]. *Investysii: Praktyka ta Dosvid*, 5, 137–143. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.5.137>
17. Seyfullayev, İ. (2025). Institutional quality and economic growth in resource-rich countries. *Problems and Perspectives in Management*, 23(2), 51–60. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.23\(2\).2025.51](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.23(2).2025.51)

18. Slattery, C., & Zidar, O. (2020). Evaluating state and local business incentives. *Journal of Economic Perspectives*, 34(2), 90–118. <https://doi.org/10.1257/jep.34.2.90>
19. Talah, Yu. V. (2024). Zmistovi kharakterystyky ta osoblyvosti investytsiinoi pryvablyvosti rozdribnoi torhivli [Content characteristics and features of investment attractiveness of retail trade]. *Biznes Inform*, 4, 147–153. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-147-153>
20. UNCTAD. (2025). *World investment report 2025: Investing in sustainable energy for all*. United Nations Conference on Trade and Development. <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025> (accessed May 10, 2025)